

насичений військово-дидактичний процес. Тому виникає суперечність між формою навчально-пізнавальної діяльності курсантів і їх індивідуально-психічними можливостями і здібностями. Вона виражається у протиріччях між особистісними потребами курсанта та умовами їх задоволення у військово-дидактичному процесі, між необхідністю цілісного формування особистості воїна і рівнем розвитку його індивідуально-психічних властивостей, зокрема, військово-професійною спрямованістю, рівнем розвитку провідних рис характеру, спеціальних здібностей тощо. Всі ці фактори закладають підвалини до зміни мотивації до навчальної діяльності у курсантів в процесі становлення їх особистості у військово-дидактичному процесі та викликають певні труднощі при дослідженні мотиваційної сфери а також інтерпретації отриманих даних.

Л і т е р а т у р а :

1. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. – СПб.: Питер, 2002. – 512 с.
2. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності / Підручник для студентів вищих навчальних закладів.- К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003.- 400 с.
3. Маслоу А. Мотивация и личность. – М., 1998. – 412с.
4. Немов Р.С. Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. – М.: Гуманит. изд. Центр “Владос”, 2001. – Кн.1: Общие основы психологии. – 688 с.
5. Ребер Артур. Большой толковый психологический словарь. – Т.1 (А-О); Т.2 (П-Я), 2001.
6. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. – М., 1986. – 356 с.
7. Ягупов В.В. Теорія та методика військового навчання: Монографія. – К: Тандем, 2000. – 380 с.

Аннотація

Стаття посвячена отличю мотивації к учебной деятельности студентов и курсантов высших учебных заведений. Рассмотрены основные контент-категории мотивации учебной деятельности, мотивы поступления в ВУЗ, факторы и условия, которые формируют у студентов позитивную мотивацию к обучению, а также представлена классификация мотивов учебной деятельности и условия ее существования, комплексности процесса подготовки воинов, возможные тенденции к изменениям, важности внешней мотивации на цели обучения у военных.

А. Л. Тимошенко, м. Київ

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Українське сьогодення відзначається бурхливим розвитком політичної, економічної та соціальної сфер життя. Відбуваються зміни у внутрішній та зовнішній політиці, культурі, духовності. Сучасний період характеризується високими темпами розвитку засобів масових комунікацій, технологічною революцією, національним відродженням і глобальними екологічними катастрофами. У таких соціокультурних умовах важливе місце відводиться проблемі прищеплення особистості такої системи цінностей, яка б відповідала загально визнаним стандартам гуманізму.

Саме тому актуальним є питання системного підходу до аналізу форм, засобів та методів соціалізації української молоді та формуванні у неї такої поведінки, яка б відповідала суспільним нормам та відзначалася ознаками позитивної спрямованості. Формування такої поведінки тісно пов'язане з процесом успішної соціалізації молоді, адже, як зазначає українська дослідниця Н. М. Лавриченко, „позитивно-зорієнтована соціалізація особистості сприяє соціальному розвитку, самовдосконаленню та

самореалізації особистості, що у кінцевому підсумку впливає на відродження суспільства” [2, 3].

Метою даної статті є аналіз сутності процесу соціалізації молоді, розгляд методологічних підходів до його вивчення і визначення його особливостей у закладах освіти.

Проблемою соціалізації молоді займалися ряд вітчизняних та зарубіжних дослідників, таких як М. Лукашевич, Н. Андрєєнкова, А. Мудрик, Л. Аза, Л. Божович, В. Бочарова, Н. Лавриченко, В. Гуров, А. Капська, В. Сухомлинський, О. Балакірева, О. Яременко, а також К. Харрис, Д. Майерс та інші. Ці автори зазначають, що основними інститутами соціалізації молоді є освіта і виховання.

На сьогодні ряд дослідників соціологічної науки характеризує молодь як специфічну соціально-демографічну групу, яка не є однорідною, має внутрішню диференціацію, а також визначається особливостями діяльності, способу життя та динамічністю. При чому проблеми молоді слід розглядати як в контексті всього суспільства, так і зосереджуючись на притаманних їй особливостях.

На думку українських вчених соціологічної науки О. Балакіревої та О. Яременка, „особливість становища молодих людей полягає в тому, що з одного боку вони входять у той соціальний простір, який було організовано незалежно від них попередніми поколіннями, з іншого боку молодь може поламати, змінити, перебудувати створені структури. Крім того, вихід із кризової ситуації нашого суспільства, процес його розвитку також безпосередньо пов'язані із становищем молоді, її можливою участю в цьому процесі і небезпекою виявитися жертвою кардинальних соціальних змін” [3, 15]. Тому дослідження процесу включення молодого покоління в усі сфери суспільного життя набуває особливого значення.

О. Балакірева визначає наступні методологічні підходи до вивчення процесу соціалізації молоді, її структури цінностей, потреб та соціальних проблем, які полягають у тому, що:

- молоде покоління необхідно розглядати в контексті конкретних соціальних умов та особливостей соціального середовища, усвідомлюючи їх динамічність;
- поряд із загальними молодіжними проблемами виокремлювати ті, що притаманні саме цій специфічній соціально-демографічній групі, відповідно до її ролі та статусу в суспільстві;
- диференційований підхід до різних груп молоді має відбиватися на всіх етапах соціологічного дослідження – від розробки програми і формування гіпотез до формулювання узагальнюючих висновків і рекомендацій;
- потрібно забезпечити суб'єкт-суб'єктний підхід у вивченні взаємозв'язків між молоддю та суспільством, молоддю та іншими соціальними групами [3, 16].

Предметне коло молодіжної проблематики є надзвичайно широким. Значне місце займають проблеми, що мають загальносуспільний характер. До них належать проблеми сім'ї та шлюбу, освіти, служби в армії, сексуальної поведінки, наркоживання тощо. До специфічних молодіжних проблем відносять отримання освіти, важливим є питання професійної орієнтації та професійного самовизначення, участь у молодіжних об'єднаннях, формування системи цінностей та здорового способу життя тощо.

Визначальне місце у процесі формування молодої людини займає навчальна установа. Науковці психолого-педагогічної науки схиляються до думки, що нова освітня парадигма повинна ґрунтуватися на гуманістичних принципах, які передбачають

навчання, виховання, формування та розвиток особистості у закладах освіти. Питання співвідношення категорії соціалізації з вище зазначеними поняттями розглядали у своїх працях ряд дослідників: К. Харрис, Л. Аза, Л. Беляєва, Б. Гершунський, М. Ільчиков, І. Підласий. Таким чином, процес соціалізації особистості охоплює проблематику її навчання і виховання, які є передумовами і засобами соціалізації як кінцевої мети педагогічного процесу. З другого боку, „ефективність соціалізації молоді найбезпосереднішим чином пов'язана з тим, наскільки тісно узгоджені потреби суспільства, система освіти і професійної підготовки молоді та її життєві плани. Точніше, система освіти молоді є своєрідним з'єднувальним „містком” між потребами суспільства та життєвими планами молоді” [1, 41].

Українська дослідниця Н. Лавриченко досить детально розглядала питання соціально-педагогічних особливостей шкільної соціалізації. „Провідна функція школи виявляється в тому, що вона своєю дією задає головний напрямок і зміст соціалізаційних впливів, їхню орієнтацію, їх прочитання у контексті цілеспрямованої педагогічної дії. Завдяки цьому з множини пасивних та активних чинників соціалізації, тобто із соціально-педагогічного середовища, утворюється і діє своєрідний соціальний педагогічний ансамбль. У взаємодії провідних соціалізаційних чинників (культури та субкультур) утворюються спеціалізовані форми соціалізації молоді, тісно пов'язані з процесами відтворення соціальних страт: сільського та міського населення, селянства, робітників, інтелігенції, підприємців тощо” [2, 82-83].

На думку Н. Лавриченко, соціально-педагогічні особливості соціалізації молоді у школі полягають в усвідомленні і прийнятті власних життєвих перспектив, важливого місця і ролі у суспільному житті, визначення своїх покликань, оволодіння рушійною силою пристрастей і поривань, формування життєвого проекту.

У цілому ж процес соціалізації на даному віковому етапі передбачає розв'язання педагогічних завдань формування базових життєвих концепцій, становлення світогляду та стійкої самосвідомості, утвердження ідей, ідеалів, цінностей, норм, принципів духовної та практичної життєдіяльності, вибір системи життєвих орієнтирів тощо. Особливого значення набуває проблема самовизначення молоді людини в сучасному суспільстві. Самовизначення як професійне, так і особистісне стає центральним новоутворенням юнацького віку. Це нова внутрішня позиція, що включає усвідомлення себе членом суспільства, прийняття та визначення свого місця в ньому, а також наявність необхідних знань для утвердження та реалізації свого фахового становлення, цілісна система уявлень про власну особистість та сформована світоглядна позиція. Таким чином, юнацький вік характеризується набуттям певної соціальної зрілості і є найбільш соціалізовано насиченим.

Провідними різновидами соціалізуючої діяльності на цьому етапі є активне використання можливостей сучасних засобів масової інформації, комп'ютерів і т. п. з метою інформування учнів про загальні тенденції сучасного розвитку світу та соціального оточення. А. В. Мудрик визначає поняття „засоби масової інформації” (ЗМІ) як технічні засоби (радіо, кіно, телебачення, комп'ютерні мережі), за допомогою яких здійснюється розповсюдження інформації (знань, духовних цінностей, моральних і правових норм тощо) на кількісно великі розосереджені аудиторії [4, 62]. На його думку, в сучасних умовах оволодіння людиною вмінням використовувати потенціал, який несуть ЗМІ, набуває великого значення. У зв'язку з цим особливим фактором соціалізації стає так звана медіаосвіта, характеристику якої дав вітчизняний науковець

А. В. Шариков.

Медіаосвіта – це вивчення вихованцями закономірностей масової комунікації, основними завданнями якого є: підготувати молоде покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, до об'єктивного, критичного сприймання інформації, усвідомлення наслідків її впливу на психіку, оволодіння способами спілкування на основі невербальних форм комунікацій за допомогою технічних засобів.

Медіаосвіта здійснюється як у закладах освіти, так і в інших виховних організаціях. Створення системи медіаосвіти – процес довготривалий і дорогий, проте його необхідність в закладах освіти є очевидною, зважаючи на значний соціалізуючий вплив такої освіти на молодь.

Іншим різновидом соціалізуючої діяльності є надання молоді індивідуальної консультативної допомоги з метою діагностики їхніх особистих здібностей і можливостей для розв'язання проблеми життєвого та професійного самовизначення. Така допомога надається кваліфікованими фахівцями – соціальним педагогом та психологом. Через необхідність надання соціально-психологічної допомоги та підтримки учнів старших класів та студентів у вищих навчальних закладах, з метою розвитку та соціалізації особистості молодої людини необхідною є діяльність та розвиток соціально-психологічної служби у закладах освіти. Основні її завдання тісно пов'язані з підготовкою висококваліфікованого фахівця, що не лише володіє необхідним обсягом теоретичних знань, практичних умінь та навичок, а й має необхідні професійно значущі особистісні якості, котрі дають йому змогу успішно адаптуватися до майбутньої діяльності, прагнути фахового й особистісного самовдосконалення, тобто бути професіоналом, що не зупиняється у своєму розвитку, а також чільне місце серед першочергових завдань посідає проблема життєвого самовизначення та подальшого становлення особистості.

Основними напрямками роботи психологічної служби у вищих навчальних закладах за класифікацією Н. В. Чепелевої та Н. І. Повякель є:

- психопрофілактична робота серед студентів та викладачів;
- психодіагностична робота серед студентів;
- психокорекційна робота серед студентів (у разі недостатності психопрофілактичної роботи та з умови необхідності, своєчасності та ефективності застосування методів психокорекції та загальної психотерапії);
- консультативна робота на замовлення студентів та викладачів;
- просвітницька робота з роз'яснення актуальних проблем та методів психології;
- групова тренінгова робота [5].

Названі напрями багато в чому подібні до напрямів роботи шкільної психологічної служби, однак вони мають свою специфіку. Психологічна служба ВЗО покликана підвищувати психологічну культуру викладачів та студентів, забезпечувати належний рівень їхньої психологічної компетенції, сприяти психологічній підтримці навчально-виховного процесу та допомагати у розв'язанні різноманітних особистих і професійних проблем, які мають психологічне підґрунтя.

Важливим різновидом діяльності є організація молодіжного дозвілля та духовне життя молоді.

Молодіжне дозвілля є важливим з точки зору набуття соціальних знань та соціального досвіду. Завданням шкільної соціалізації, отже, є організація та управління цією сферою молодіжного життя. Засобами реалізації даного завдання може бути

проведення педагогами, психологами, соціальними працівниками молодіжних акцій та свят, пропедевтичної роботи щодо застереження молоді від участі в антисоціальних неформальних молодіжних угрупованнях, яка може слугувати десоціалізуючим фактором. Натомість доцільним є залучення молоді до діяльності молодіжних клубів, товариств, гурткової роботи тощо.

Науковці схиляються до думки, що діяльність закладів освіти, спрямована на соціалізацію молоді, буде ефективною за умови, якщо освітньо-виховна система ґрунтується на принципах гуманізму і матиме такі ознаки:

наявність у молодій людини цілісного образу власного навчального закладу, уявлення про його позиції в навколишньому світі та специфічні особливості;

формування здорового способу життя молоді, в якому переважають позитивні цінності;

організація взаємозв'язку як внутрішнього предметно-естетичного, просторового середовища навчального закладу, так і зовнішнього – соціального, природного;

перетворення навчального закладу у своєрідну громаду, засновану на пануванні гуманістичних принципів.

Узагальнюючи роль інтегруючих чинників наукових знань з проблеми соціалізації молоді у закладах освіти, можна зробити висновок, що свідомий і цілеспрямований процес соціалізації є, з одного боку, першочерговим педагогічним завданням, а з іншого – повинен розглядатися як невід'ємний елемент навчально-виховного процесу.

Змістом соціалізації як складової педагогічного процесу є цілеспрямований вплив на формування суспільних орієнтацій, певних соціальних установок особистості, які відбуваються завдяки її поетапному входженню в систему суспільних відносин. Такий аспект процесу соціалізації визначається поняттям соціальної адаптації та становленням соціальної активності особистості. Єдність адаптації та соціальної активності виражається в поняттях соціальної інтеграції та життєвої самореалізації особистості.

Враховуючи предметне коло молодіжної проблематики, а також вікові особливості молоді, можна визначити такі основні види організованої діяльності, спрямованої на соціалізацію молоді у закладах освіти:

- активне використання можливостей сучасних засобів масової інформації;
- надання індивідуальної консультативної допомоги молоді з метою діагностики їхніх особистих здібностей і можливостей для розв'язання проблеми життєвого та професійного самовизначення;
- організація молодіжного дозвілля;
- духовне життя молоді.

Таким чином, вивчення різнопланових проблем, аналіз особливостей соціалізації учнівської та студентської молоді, визначення характерних рис та тенденцій формування й розвитку молоді особи, вивчення потенційних можливостей соціальних інститутів виховання (сім'ї, навчальних закладів, недержавних громадських об'єднань, засобів масової інформації, а також пошук методів, засобів і форм соціалізації української молоді) є актуальними напрямками розвитку сучасної теоретичної науки.

Л і т е р а т у р а :

1. Головатий Н. Ф. Соціологія молодіжної. – Київ: МАУП, 1999. – 223 с.
2. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы. – Київ: ВІРА ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.
3. Молодь України у дзеркалі соціології / За заг. ред. О. Балакіревої, О. Яременка. – К.: УІСД, 2001. – 210 с.

4. Мудрик А. В. Социальная педагогика: Учеб. для студ. пед. вузов / Под ред. В. А. Сластенина. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 200 с.

5. Чепелева Н. В., Повякель Н. І. Психологічна служба у вищих закладах освіти // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 6.

Аннотація

В статье рассматривается специфика процесса социализации молодёжи в учебных заведениях, анализируются его особенности, учитывая возрастные и другие характеристики, свойственные молодёжи.

І. М. Тимчук, м. Біла Церква

ПРОБЛЕМА ГУМАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ В ІСТОРІЇ СВІТОВОЇ НАУКОВОЇ ДУМКИ

Гуманізація соціального життя – одна з найважливіших проблем сучасного суспільства, у розв'язанні якої провідна роль належить освіті. Саме тому найсвідоміші подвижники освіти спрямовують творчий пошук у напрямі реалізації гуманістичних ідей у конкретній навчально-виховній практиці. Важливим у цьому аспекті є аналіз й використання світового досвіду шкіл гуманістичного напрямку [4; 160].

Дана стаття є першою спробою автора публічно обґрунтувати сутність проблеми гуманізації навчання. Здійснено ретроспективний аналіз цього питання через характеристику наукових праць відомих філософів, учителів-риторів, педагогів, які здійснили вагомий внесок у розвиток світової педагогічної думки. Запропоновані матеріали є засадовими для розгляду проблеми гуманізації навчання вітчизняною науковою думкою. Історичний аналіз гуманістичних підходів до здійснення навчально-виховного процесу необхідний для обґрунтування педагогічних засад гуманізації навчання студентів вищих навчальних закладів негуманітарного напрямку (що є предметом дисертаційного інтересу автора).

Мета даної статті полягає у виявленні концептуальних підходів до проблеми навчання та виховання учнів на засадах гуманізації.

Говорячи про гуманістичні ідеї, слід пам'ятати про своєрідну генеалогію гуманізму. Звичайно, ми розуміємо гуманізм як світоглядну течію епохи Відродження. Власне, з Ренесансом ми пов'язуємо ідеї, які мали і мають місце в теорії та суспільній практиці, та які визначають певні ідейні позиції стосовно людей і світу. Але ця світоглядна течія Відродження впливає з античної традиції [5; 9]. У державах давньої Греції і стародавнього Риму утвердилось декілька систем виховання підростаючого покоління, найбільш оригінальними були спартанська та афінська. Метою спартанської системи виховання була підготовка мужніх, дисциплінованих, загартованих воїнів. Звідси і методи виховання: змагання, покарання, особистий приклад. Афінська система виховання залишила слід в історії педагогіки як провісник високої духовної культури, формування гармонійної людини, основними якостями якої були духовне багатство, моральна чистота та фізична досконалість [1; 17]. Тобто, метою афінського виховання було досягнення калокагатії – гармонії тіла й духу [6; 101].

Найвидатніші філософи того часу були і виразниками педагогічних ідей античного світу. Засадовим для формування гуманістичної педагогічної теорії був метод навчання